

Našli su računicu: Gotovo 5000 poslodavaca mjesečno u proračun uplaćuje oko 1,6 milijuna eura, da ne bi zaposlili invalide

OBJAVLJENO PRIJE 2 TJEDNAPIŠE BILJANA BAŠIĆ

Da poslodavci nisu baš pretjerano zainteresirani za zapošljavanje osoba s invaliditetom, nije neka novost. No, čude zapravo koliki su razmjeri te nevoljkosti da se na posao aktivno uključe invalidne osobe kojima je to potrebno iz egzistencijalnih, ali i iz psihosocijalnih razloga.

Kod nas postoji Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, i iz njega uglavnom izvire dobronamjernost zakonodavca za što većim zapošljavanjem invalida. Ali kad se malo zagrebe ispod površine, ne čini se da je u potpunosti tako. Naime, ostavljene su dosta široke mogućnosti da poslodavci izbjegnu zaposliti invalide, iako s druge strane postoje ne mali poticaji da se ta populacija zaposli u većem broju.

Na uzbuđu zvoni osnovni podatak da je kod nas prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, registrirano 624.019 invalidnih osoba, odnosno 16 posto ukupnog stanovništva, a zaposleno ih je samo 16.237 (podatak Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom).

Zakon propisuje da poslodavci koji zapošljavaju najmanje 20 radnika, moraju na „primjerenom radnom mjestu prema vlastitom odabiru, u primjerenim radni uvjetima, zaposliti određeni broj osoba s invaliditetom ovisno o ukupnom broju zaposlenih radnika”.

Kvota se određuje u visini od 3 posto od ukupnog broja zaposlenih kod poslodavca, neovisno o djelatnosti koju koju poslodavac obavlja. To je tzv. kvotno zapošljavanje.

Kako su nam objasnili u Zavodu za vještačenje, prosječan broj obveznika kvotnog zapošljavanja mjesečno u 2023. godini je više od 10.000 pravnih subjekata. Među njima, prosječan mjesečni broj obveznika iz privatnog sektora jest 7.300 dok je onih iz javnog sektora oko 2.500.

Od kvotnog zapošljavanja izuzeti su novoosnovani poslodavci (prosječno 200 poslodavaca mjesečno), agencije za privremeno ustupanje radnika (oko 40 mjesečno), poslodavci u sektoru proizvodnje tekstila, odjeće, kože, drva i namještaja (prosječno 400 mjesečno), te tzv. integrativne radionice kojih je 6.

Osim kvotnog zapošljavanja, obaveza zapošljavanja invalida može se ispuniti korištenjem zamjenske kvote, plaćanjem novčane naknade radi zapošljavanja osobe s invaliditetom, te kombinacijom spomenutih načina. Najzanimljivija je tu, a i paradoksalna, situacija s plaćanjem novčane naknade zbog nezapošljavanja invalida, što je na raspolaganju poslodavcima. Riječ je o tome da poslodavci koji ne žele ispuniti kvotu zapošljavanjem osoba s invaliditetom ili zamjenskom kvotom, alternativno mogu mjesečno u državni proračun uplatiti određenu novčanu naknadu. Ta naknada iznosi 20 posto minimalne plaće za svakog invalida kojeg je poslodavac bio dužan zaposliti, a nije. Preračunato, to je u 2023. godini bio iznos od 140 eura mjesečno za svaku takvu invalidnu osobu.

Podaci Zavoda za vještačenje pokazuju kako u 2023. godini prosječno čak 4.642 poslodavca mjesečno uplaćuje naknadu na ime neispunjenja kvotne obaveze zapošljavanja osoba s invaliditetom. U taj broj uključene su i uplate poslodavaca putem prisilne naplate. Prosječan iznos tih mjesečnih uplata u 2023. godini iznosi nevjerojatno visokih 1.6 milijuna eura, što je na godišnjoj razini gotovo 20 milijuna eura!

Držimo se i dalje neumoljive statistike koja govori puno više od objašnjenja. Podaci tako govore da samo 1800 poslodavaca mjesečno ispunjava kvotnu obavezu isključivo zapošljavanjem osoba s invaliditetom. Zamjensku kvotu koristi mjesečno prosječno 1100 obveznika. Iz tih podataka vidimo kako je broj pravnih osoba koje zapošljavaju invalide kroz zakonsku obavezu, znatno manji nego onih koji su tu obavezu odlučili otplatiti.

Doista je razočaravajuće da su poslodavci faktički više zainteresirani za to da plaćaju novčane naknade jer nisu zaposlili invalide, nego za njihovo zapošljavanje. Poslodavci se uspiju izvuci plaćajući danak zbog nezapošljavanja, država na taj način ubere značajne iznose. Jedini koji su zakinuti su invalidi koji se ne uspiju zaposliti.

U Zavodu za vještačenje kažu kako ima i poslodavaca koji unatoč obavezi, ne zapošljavaju invalide, ali ne plaćaju ni novčanu naknadu. Kakve su kazne za te poslodavce?

Nema kazni za takve poslodavce, napominju Zavodu, osim što im se nakon evidencije duga, uz glavnica naplaćuje i kamata. Kako su objasnili u Zavodu, izdaje se rješenje nakon kojeg se provodi postupak prisilne naplate ako ne podmire dug. U prosjeku Zavod evidentira čak 1900 poslodavaca mjesečno koji na niti jedan način ne ispunjavaju svoje kvotne obaveze.

S druge strane, Zavod za vještačenje isplaćuje vrlo izdašne poticaje za pravne subjekte koji zapošljavaju invalide. U prvih šest mjeseci ove godine, Zavod za vještačenje je poslodavcima isplatio čak 13,8 milijuna eura poticaja za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Takav poticaj koristila su 804 poslodavca za 2634 zaposlene osobe s invaliditetom, od čega je 188 poslodavaca ostvarilo i novčane nagrade za zapošljavanje izvan kvote, i to za 370 invalida zaposlenih iznad kvote. Subvencioniraju se plaće osoba s invaliditetom, troškovi obrazovanja, arhitektonske prilagodbe, troškovi prijevoza itd.

Obratili smo se i Hrvatskom zavodu za zapošljavanje s upitom o njihovim podacima o nezaposlenosti osoba s invaliditetom. U prvih pet mjeseci 2023. godine, zaposleno je 1587 osoba s invaliditetom. U HZZ-u su se pohvalili kako je to za 26 posto više u odnosu na isto razdoblje prošle godine.

Najviše invalidnih osoba pritom je zaposleno u prerađivačkoj industriji (465), u djelatnosti pružanja smještaja, usluživanja i pripreme hrane (379), u javnoj upravi i obrani, obaveznom i socijalnom osiguranju (368). Invalidi su se lani zapošljavali najviše kao radnici u održavanju, pomoćne kuharice, čistačice, administrativni službenici, u djelatnosti pomoći u kući, kao vrtlarski radnici, pakireri, radnici na proizvodnoj traci, kuhinjski radnici, ekonomski službenici...

S obzirom da neke specijalizirane škole koje polaze učenici s invaliditetom imaju dosta programa za pojedina pomoćna zanimanja, npr. za pomoćnog kuhara, pomoćnog konobara, a na tržištu je velika potražnja za tim zanimanjima, koliko su poslodavci zainteresirani da zaposle invalide na tim poslovima? Pogotovo velike hotelske kuće koje i inače imaju obavezu zapošljavanja invalidnih osoba.

U HZZ-u demantiraju da poslodavci iz tih djelatnosti nisu zainteresirani za zapošljavanje invalida, upućujući na podatak da je lani među invalidnim osobama gotovo najviše njih zaposleno u djelatnostima Pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane, tih spomenutih 379 osoba. Rekli bismo, ipak premalo.

Raspitali smo se u HZZ-u i kakva je obrazovna struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom. Većina takvih osoba u evidenciji HZZ-a ima završenu srednju školu (4.689 ili 75,9 posto), od čega je 3.544 (57,4 posto) osoba s invaliditetom završilo srednju školu u trajanju do tri godine, a 1.140 (18,4 posto) nezaposlenih osoba s invaliditetom srednju školu u trajanju od 4 i više godina. Ovdje se velikim dijelom radi o osobama koje su završile obrazovanje u trajanju do tri godine, ali su stekle nižu stručnu spremu, navode u HZZ-u, uz konstataciju kako se upravo te osobe i najviše zapošljavaju. Tako ih se lani zaposlilo njih 2.448 (79,9 posto) od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), a od toga 1.820 (59,4 posto) zaposlenih osoba s invaliditetom ima završenu srednju školu u trajanju do tri godine, a 628 (20,5 posto) osoba s invaliditetom srednju školu u trajanju od četiri ili više godina.

Izuzetno mali broj nezaposlenih osoba s invaliditetom ima visoko ili više obrazovanje. Od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom, njih 344 (5,6 posto) ima više (160 osoba) ili visoko (184) obrazovanje. To je jako mali postotak u odnosu na opću populaciju gdje visokoobrazovane nezaposlene osobe čine 16,5% ukupnog broja nezaposlenih osoba, upozoravaju u HZZ-u.

Što se tiče vrste invaliditeta, u evidenciji HZZ-a najviše je nezaposlenih osoba s intelektualnim teškoćama, njih 1.810, odnosno 29,3 posto od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom. Slijede osobe s višestrukim kombiniranim teškoćama (1.437 ili 23,3 posto), te osobe s tjelesnim invaliditetom (1.091 ili 17,7 posto).

Definitivno, treba intenzivnije raditi na destigmatizaciji osoba s invaliditetom jer ih je premalo zastupljeno među radnom populacijom, gdje su gotovo nevidljivi.

Tekst je objavljen u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije